Seletuskiri
haridus- ja teadusministri 6. veebruari 2026. a käskkirja nr 20
„Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Hariduskeskuste piloodid ja rakendamine“ elluviimiseks“ muutmise eelnõu juurde

1. Sissejuhatus ja eesmärk

Eelnõu koostamise aluseks on „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seadus” (ÜSS2021_2027) § 10 lg 2 ja lg 4.

Käskkirja muudatus on tingitud vajadusest lisada lisa 2 „Investeeringute kava“ uus objekt ning täpsustada lisa 1 sõnastusi. Õigusselguse tagamiseks kehtestatakse ministri käskkiri ja selle lisad uue terviktekstina.

Eelnõu koostasid Haridus- ja Teadusministeeriumi (edaspidi HTM) riigikoolide osakonna nõunik Karin Ruul (karin.ruul@hm.ee), Haridustaristu ja -võrgu osakonna juhataja Indrek Riisaar (indrek.riisaar@hm.ee).

Eelnõu ja seletuskirja kooskõla ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava ja Euroopa Regionaalfondi reeglistikuga on kontrollinud strateegia- ja finantsosakonna välisvahendite juht Inge Oopkaup (inge.oopkaup@hm.ee), välisvahendite nõunik Ragne Hoff (ragne.hoff@hm.ee) ja nõunik Meelis Aunap (meelis.aunap@hm.ee).

Eelnõu juriidilise analüüsi tegi HTMi õigusosakonna õigusnõunik Kadi Mölder (kadi.molder@hm.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu lisa 1 punktis 4 korrigeeritakse tegevuse elluviijat. Seoses Haridus- ja Teadusministeeriumi struktuuri muutmisega on tegevuse elluviijaks Haridus- ja Teadusministeeriumi haridustaristu ja -võrgu osakond.

Eelnõu lisa 1 punktis 5.1.1 täiendatakse, et tegevuseks võib olla ka õppetööd toetava hoone ehitus või renoveerimine. Hariduskeskuste loomisel on tulnud välja, et hariduskeskused vajavad enam õpilaskodu kohti, sest õpilaste korjeala laieneb ja õppijad vajavad majutust.

Eelnõu lisasse 2 lisatakse uus ehitusobjekt Saaremaa hariduskeskus. Saaremaa Gümnaasiumi ja Kuressaare Ametikooli baasil piloteeritakse koostööl toimivat hariduskeskuse mudelit. Koostööl toimivas hariduskeskuses toimub koolides ühistel alustel õppijate vastuvõtt, õppijatele valikkursuste ja valikmoodulite pakkumine, õppijad on ühtsetel alustel toetatud, jagatud õpetajad, õppijal on võimalik liikuda ühest koolist ja haridusliigist teise, toimub taristu ristkasutus jne. Täna on mõlemad riigikoolid eraldiseisva asutusena tegevuse jätkamiseks piisava õppijate arvuga, tegevusvormi muutmise vajadust hinnatakse viie aasta jooksul. Koostöömudeli rakendamisega kaasneb õppehoone ja õppetööd toetava hoone rekonstrueerimine (5.1.1), sisustuse ja õppevahendite hankimine (5.1.3).

Lisanduva projekti valikul rakendati rakenduskava seirekomisjonis heaks kiidetud valikukriteeriume ja -metoodikat:

a) Projektide kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele.

Lisanduv projekt (Saaremaa hariduskeskus) on kooskõlas rakenduskava erieesmärgiga, milleks on hariduse, koolituse ja elukestva õppe valdkonna kaasavatele ja kvaliteetsetele teenustele võrdse juurdepääsu parandamine, arendades juurdepääsetavat taristut, sealhulgas tugevdades vastupidavust seoses kaug- ja e-õppe ja -koolitusega. Samuti on projekt kooskõlas haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 suundade ja tegevuskavaga. Arengukava strateegilise eesmärgi 1 "Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel" kohaselt on mh võetud eesmärgiks, et loodud on kvaliteetset haridust pakkuv, kaasav ja kestlik õppeasutuste võrk ja taristu.

Loodava Saaremaa hariduskeskuse **eesmärk** on säilitada piirkonnas valikuterohke ja kvaliteetse põhikoolijärgse õppe pakkumine. Hariduskeskus luuakse eesmärgiga pakkuda piirkonna põhikooli järgsetele õppijatele võrdväärseid ja mitmekülgseid tasemeõppe õpivalikuid, tagada haridustaristu optimaalne kasutus ja arendus, tagada õpetajatele mõistlik töökoormus ja järelkasv ning tagada kvaliteetne ja innovatiivne põhikooli järgne õpe.

b) Projektide põhjendatus

Investeeringute kava ning selles toodud ja toodavate projektide aluseks olev eesmärgipüstitus on toodud Haridus- ja teadusministri 6. veebruari 2026. a käskkirja nr 20 „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Hariduskeskuste piloodid ja rakendamine" seletuskirja sissejuhatuses. Koolihoonete oluline rekonstrueerimine ja sisustamine võimaldab pakkuda juurdepääsetavat, kvaliteetset ja kaasavat haridust vähenevate sündidega piirkondades.

Investeeringute kavas ettenähtud tegevused või plaanitavad tegevused võimaldavad saavutada projektide eesmärke. Planeeritud väljundeid ja tulemusi ei ole võimalik saavutada muul moel.

Investeeringute kava projektide tegevused on saavutatavad ning elluviija on neid asunud ette valmistama. Tegevused on kavandatud tulenevalt omavahelistest seostest ja ajalisest järgnevusest.

HTM ehitab ja sisustab Saaremaal õpilaskodu, mida on vaja hariduskeskuse töö tagamiseks, et maakonna õppijatel oleks võimalik osaleda õppetöös. Õpilaskodu kasutavad mõlema riigikooli õpilased.

c) Projektide kuluefektiivsus

Põhikoolijärgse koolivõrgu ümberkorraldamine tuleneb muutustest rahvaarvus ja paiknemises, uute energiasäästlike ning ligipääsetavete hoonete ehitamine ja sisustamine ning endiste õppehoonete või nende osade lammutamine on ainuke viis planeeritud tulemuste saavutamiseks.

Tegevusteks planeeritud eelarve on realistlik ja mõistlik. Eelarve kujunemist on selgitatud Haridus- ja teadusministri 6. veebruari 2026. a käskkirja nr 20 „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Hariduskeskuste piloodid ja rakendamine" seletuskirjas toetuse andmise tingimuste p. 7 selgitustes. Toetuse andmise tingimustes on piiritletud, millised kulud on abikõlblikud, rõhutades, et kulud peavad olema vajalikud.

Arvestades, et tegemist on olemasoleva koolivõrgu ümberkorraldamise ja amortiseerunud hoonete nüüdisajastamisega, siis täiendavaid püsikulusid elluviijal ei teki. Projektide elluviimine on suunatud püsikulude vähendamisele.

Saaremaal korraldab elluviija ehitamiseks ja sisustamiseks riigihanked.

d) Elluviija suutlikkus projekti ellu viia

Kuna riik võtab üle põhikoolijärgset õppepakkumist, siis kõigi projektide elluviija on Haridus- ja Teadusministeerium. Elluviijal on olemas varasemate välisvahenditest rahastatud projektide elluviimise kogemus ning on olemas vajalike pädevuste ja oskustega meeskonnad projektide elluviimiseks. Samuti on olemas kogemused ja pädevus ehitatavate õppehoonete edasiseks kasutamiseks ning haldamiseks.

e) Projektide kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

Projektid on kooskõlas riigi pikaajalise arengustrateegiaga „Eesti 2035“. Arengustrateegia „Oskuste ja tööturu“ peatükis on viidatud vajadusele jätkata koolivõrgu optimeerimist. „Ruumi ja liikuvuse“ peatükis on rõhutatud vajadust planeerida ja uuendada ruumi terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajadustega, rahvastikumuutustega, tervise ja keskkonnahoiuga arvestavalt.

Koolivõrgu korrastamine ning nüüdisaegsete õppetingimuste loomine on otseselt seotud regionaalse arenguga. Meetme rakendumisel paigutuvad tänapäevaseid õppetingimusi pakkuvad koolid piirkonniti vajaduspõhisemalt, edendades piirkonna kestlikku ja ühtlasemat arengut.

Tegevused panustavad kaasava hariduse põhimõtete rakendumisele tasemehariduses. Tegevused aitavad kaasa erivajadusega lastele võrdsete võimaluste loomisesse haridusele juurdepääsul, samuti suurendatakse uute hoonete ehitamise kaudu ligipääsetavust erinevate, sh intellekti-, liikumis-, nägemis-, või kuulmispuudega õpilastele või nende pereliikmetele.

Mõju hoonete energiatõhususele ja keskkonnamuutustega kohanemisele ja nende leevendamisel on otsene, sest uued või oluliselt rekonstrueeritud õppehooned peavad vastama energiatõhususe nõuetele. Õppehoonetes võetakse kasutusele jäätmete liigiti kogumise süsteemid.

Uute õppehoonete ehitamisel ja õppevahendite soetamisel on horisontaalsetest põhimõtetest oluline rõhutada ligipääsetavust, see on alapunkti 10.4.8. kohaselt ka eraldi välja toodud elluviija kohustusena. Projekt peab vastama määruse 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“ nõuetele. Uute hoonete arhitektuurilise lahenduse saamiseks korraldatakse arhitektuurikonkurss, lähteülesanne peab sisaldama universaalse disaini põhimõtetega arvestamise nõuet. Sama nõue peab sisalduma ka projekteerimise riigihankes. Tegevuste tegemisel tuleb lähtuda universaalse disaini määratlusest, niikaua kui see on sihtgruppi arvestades asjakohane. Universaalset disaini määratletakse enamasti kui toodete ja keskkondade kujundamist nii, et need oleksid võimalikult suures ulatuses kasutatavad kõigile inimestele, ilma et oleks vaja kohandamist või spetsiaalset disaini. Universaalset disaini iseloomustab 7 põhimõtet, mis on välja töötatud 1989. aastal asutatud Põhja-Carolina Universaalse Disaini Keskuse poolt:

1. Võrdsus: disainist saavad kasu erinevate võimetega inimesed (näiteks automaatselt avanevad uksed, kohandatud istekohad jne).
2. Paindlikkus: disain hõlmab laia valikut individuaalseid eelistusi ja võimeid (näiteks arvestab nii parema- kui vasakukäeliste inimeste vajadustega).

3. Lihtsus ja intuitiivsus: kasutamine on kergesti arusaadav, sõltumata kasutaja varasemast kogemusest, teadmistest, keeleoskusest, hetkelisest tähelepanuvõimest jne (näiteks lihtsad kasutusjuhendid toodete juures).
4. Tajutavus: edastab kasutajale vajalikku teavet sõltumata ümbritsevatest tingimustest või kasutaja sensoorsetest võimetest (näiteks tajumine mitme erineva meele abil, kontrastsus, ühilduvus erinevate seadmetega jne).
5. Veataluvus: hoiab ohtude ja kahjulike tagajärgede eest (näiteks ohtlike komponentide isoleerimine, hoiatused, tõrkekindluse tagamine, vigade korrigeerimise võimalus jne).
6. Vähene füüsiline pingutus: tõhus ja mugav kasutamine (näiteks mugava kehaasendi tagamine, vähene vajadus jõudu kasutada, mugavad ukselingid jne).
7. Sobivad mõõdud: kasutaja kasvust, kehaasendist või liikuvusest sõltumatu kasutusmugavus (näiteks piisav ruum ratastoolile, piisav vaateväli, lülitite käepärane paigutus jne).

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu vastab Euroopa Liidu õigusele ja on kooskõlas riigisiseste õigusaktidega.

4. Käskkirja mõjud

Käesolev sekkumine koostoimes haridusvaldkonna arengukavas määratletud koolivõrgu ning haridustasemeti vastutuse korrastamisega ning kaasava hariduse meetmega toetab Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavas 2021–2027 nimetatud erieesmärki parandada hariduse, koolituse ja elukestva õppe valdkonna kaasavatele ja kvaliteetsetele teenustele võrdset juurdepääsu.

Käesolevaid vahendeid kasutades viiakse vähemasti kolme piirkonna haridusasutuste taristud vastavusse sihtgrupi vajadustega ning universaalse disaini[1] põhimõtetega.

Regionaalne areng
Koolivõrgu korrastamine ning hariduskeskuse loomine on otseselt seotud regionaalse arenguga. Meetme rakendumisel paigutuvad tänapäevased koolid piirkonniti vajaduspõhisemalt, edendades piirkonna kestlikku ja ühtlasemat arengut. Hariduskeskusi luuakse üle Eesti piirkondades, kus väheneb põhikooli lõpetajate arv ning on piirkonna vajadustele liigne haridustaristu.

Infoühiskonna edendamine
Kavandatud tegevused on põhiosas neutraalsed aga pigem positiivse iseloomuga infoühiskonna edendamisele. Uutes õppehoonetes arvestatakse tänapäevaste IKT lahendustega, elluviija saab toetust kasutada IKT riigihangeteks.

Võrdsete võimaluste tagamine
Tegevused panustavad kaasava hariduse põhimõtete rakendumisele tasemehariduses. Kaasava hariduse all on peetud silmas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse definitsiooni. Tegevused aitavad kaasa erivajadusega lastele võrdsete võimaluste loomisesse hariduses, samuti suurendatakse uute hoonete ehitamise või olemasolevate hoonete rekonstrueerimise ja sisustamise kaudu ligipääsetavust erinevate, sh intellekti-, liikumis-, nägemis-, või kuulmispuudega õpilastele või nende pereliikmetele. Toetavates tegevustes järgitakse universaalse disaini põhimõtteid.

[1] https://kompetentsikeskus.sm.ee/et/vordsed-voimalused/ligipaasetavus/mis-see/pohimoisted/universaalne-disain-ja-kaasav-disain

Tegevuste tulemusena on elukohajärgsetes koolides loodud tingimused kõikidele, sh haridusliku erivajadusega õpilastele, vajalike meetmete rakendamiseks, on loodud sobilik keskkond. Projekti elluviimisel tuleb läbi mõelda soolise võrdsuse (eeskätt riietus- ja tualettruumid) tagamine.

Keskkond ja kliima
Mõju hoonete energiatõhususele, keskkonnamuutuste leevendamisele (kasvuhoonegaaside heide), vee- ja mereressursside kasutamisele. Mõju on otsene, kuna tegevuste elluviimisel väheneb oluliselt üldhariduskoolide kasutuses olev pind ning uued õppehooned peavad ehitusseadustiku § 65 lg 1 kohaselt vastama energiatõhususe nõuetele.

Mõju keskkonnamuutustega kohanemisele. Mõju on positiivne. Uute õppehoonete projekteerimisel tuleb keskkonnamuutustega kohanemist arvesse võtta tervisekaitsenõuete ja standardite vastavuse tagamiseks, sh ruumides liigse päikesevalguse varjestamine, aktiivsed või passiivsed jahutussüsteemid jne.

Üleminek ringmajandusele, saastuse vältimine ja tõrje. Eelnõus on nõue esitada kinnitus, et uutes õppehoonetes võetakse kasutusele jäätmete liigiti kogumise süsteemid, seda eeldab ka „ei kahjusta oluliselt“ põhimõtte järgmine. Kohaliku omavalitsuse kehtestatud jäätmehoolduseeskirjades sätestatud tingimustel kogutakse ja suunatakse ehitusest ja lammutusest tekkinud materjalid korduskasutusse ning jäätmed, sh liigiti kogutud, ringlussevõtuks, välja arvatud ohtlikud jäätmed, mis tuleb käidelda. Uute õppehoonete sisustuse riigihangetele kohalduvad keskkonnahoidlikkuse nõuded tulenevalt keskkonnaministri 01. jaanuari 2022.a määrusest nr 35 „Hankelepingu esemeks olevate toodete ja teenuste keskkonnahoidlikud kriteeriumid ja nende kohta riigihanke alusdokumentides kehtestavad tingimused“.

Elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse. Mõju on vähesel määral positiivne, kuna uusi alasid ei võeta kasutusele, summaarselt koolihoonete alune pind väheneb, toetatakse välialade lahendamist (sh kõrghaljastust, mh kliimamuutustega kohanemiseks). Projektides võib ette näha liigirikkuse suurendamist koolide välialadel.

5. Käskkirja rakendamiseks vajalikud kulutused ja korralduse rakendamise eeldatavad tulud

Käskkirja rakendamiseks vajalikud vahendid on ette nähtud kooskõlas Vabariigi Valitsuse otsusega kinnitatud Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavale 2021-2027 riigieelarve-strateegias. Tegevuse kogueelarvest on 7 061 176 eurot Euroopa Liidu toetust, millele lisandub 3 044 538 eurot riiklikku kaasfinantseerimist. Arvestades, et investeeringute kavas olevate projektidega asendatakse olemasolevaid hooneid ning nende maht väheneb, siis elluviijal täiendavaid püsikulusid ei kaasne.

6. Käskkirja kehtivus

Käskkiri hakkab kehtima üldises korras. Käskkirja rakendatakse 1. jaanuarist 2026. a, sest eelarve muudatused rakenduvad uue aasta alguses.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Riigi Tugiteenuste Keskusele.